
Marija BUZOV

Pregledni rad

Institut za arheologiju,
Zagreb

RIMSKO OSVAJANJE LIKE

Suvremeni zemljopisni pojam Like čini južni i najveći dio Gorske Hrvatske. Riječ je o gorskom krškom pobrđu s velikim poljima, omeđenim vrlo oštro istaknutim planinskim grebenima Velebita na zapadu i jugu, Male Kapele na sjeveru i Plješevice na istoku. Tako omeđenoj Ličkoj zavalji treba dodati Ličko Pounje, koje se nalazi u porječju gornje Une, a odvojeno je južnim grebenom Plješevice od ostaloga dijela Like (sl. 1).¹ Područje današnjih gradova Donjeg Lapca, Gospića, Gračaca, Otočca i Korenice uglavnom zaprema zemljopisno izdvojen gorski prostor Like.

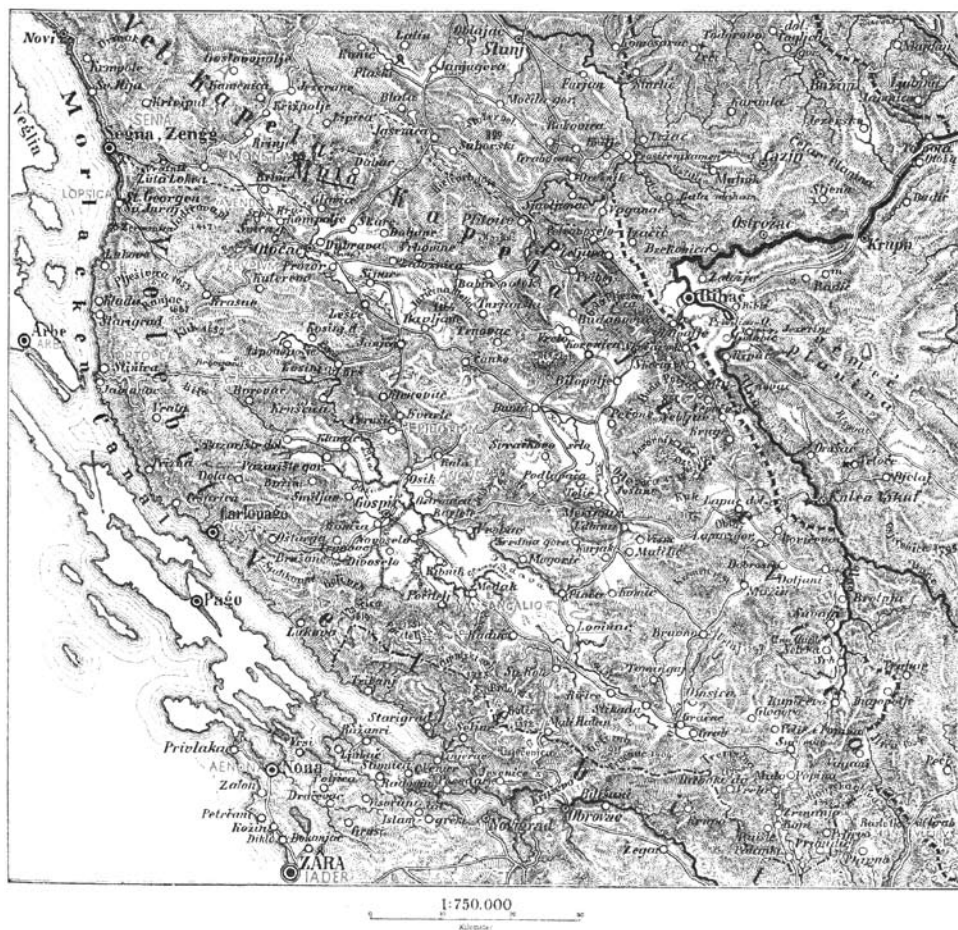
Sl. 1.
Karta Like.

1 SATELITSKI ATLAS HRVATSKE, 2001, 296.

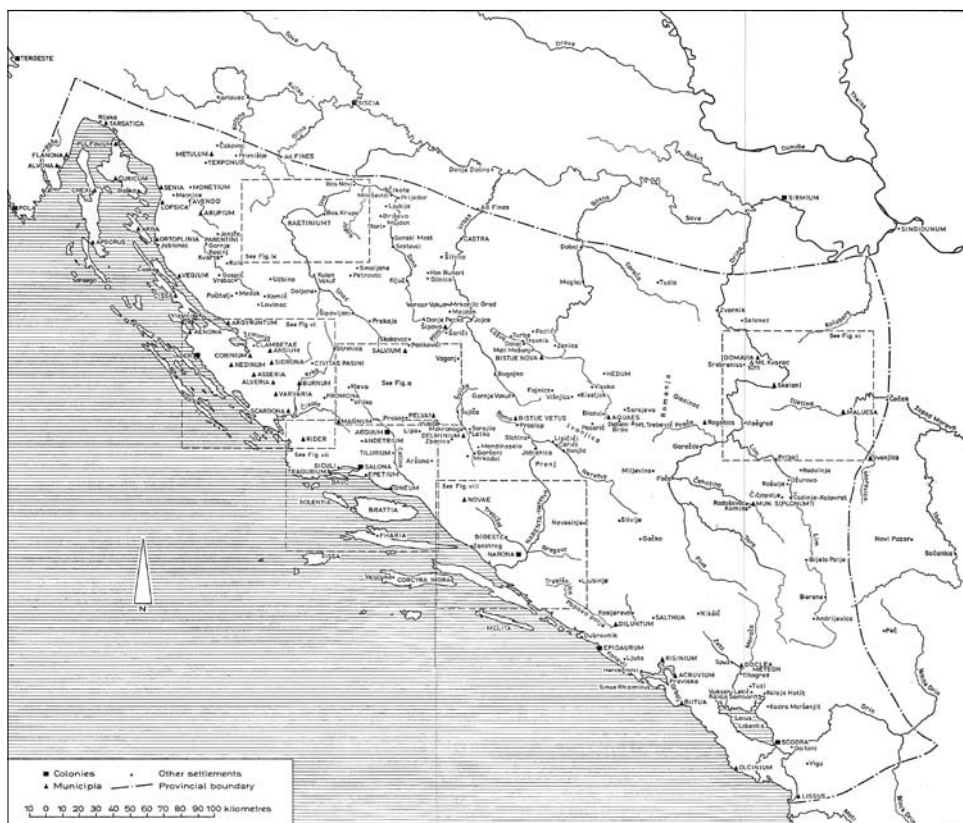
To je područje, ali i ono šire koje nije u sastavu Hrvatske, tijekom prapovijesti i antike nastanilo pleme Japoda. Dakle, japodsko je matično područje bilo Lika s pet podcjelina: južna Lika, Gacka, Krbava, srednja Lika i Ličko Pounje, a živjeli su i na dijelu Podvelebitskog kanala te prostoru Ogulinsko-plašćanske zavale s dijelom Gorskog kotara, Korduna kao i u sjeverozapadnoj Bosni i južnoj Beloj krajini u Sloveniji (sl. 2).

Sl. 2.

Karta Like, prema:
Patsch 1900.

Jedinstveno područje Ilirika politički i organizacijski dijeli se na provincije Dalmaciju (*provincia Dalmatia*) i Panoniju (*provincia Pannonia*). Dalmacija je vrlo rano postala provincija bez većih vojnih uporišta (*provincia inermis*), pa je mogla koristiti sve blagodati mirnog razvoja (sl. 3 i 4). Na granicama Carstva, koje su tada išle Dravom i Dunavom, gradile su se mnoge utvrde – kašteli i stalni vojni

logori – *castra stativa* kao sjedišta rimskih legija (*Emona*, *Poetovio*, *Mursa*, *Singidunum* i dr.).² Neki legionarski logori gube strateško značenje pa postupno postaju gradovi kolonije, s pomakom limesa s one strane Drave i Dunava prema sjeveru i istoku.³ Istodobno se pacificira zaleđe unutrašnjom kolonizacijom, koja se provodi paralelno s pregradnjom postojećih naselja i osnivanjem novih na važnim političkim i privrednim točkama.⁴

Rimljani na prostor Like prodiru u prvoj polovici 2. st. pr. Kr., a konačno i završno osvajanje japodskih krajeva zbilo se 35. g. pr. Kr. Istaknutu ulogu u njihovu osvajanju imao je Oktavijan, poslije prvi rimski car August. Kada je slomljen otpor Japoda, uspostavljena je *pax Romana*, što je značilo postupnu romanizaciju i urbanizaciju tih krajeva.

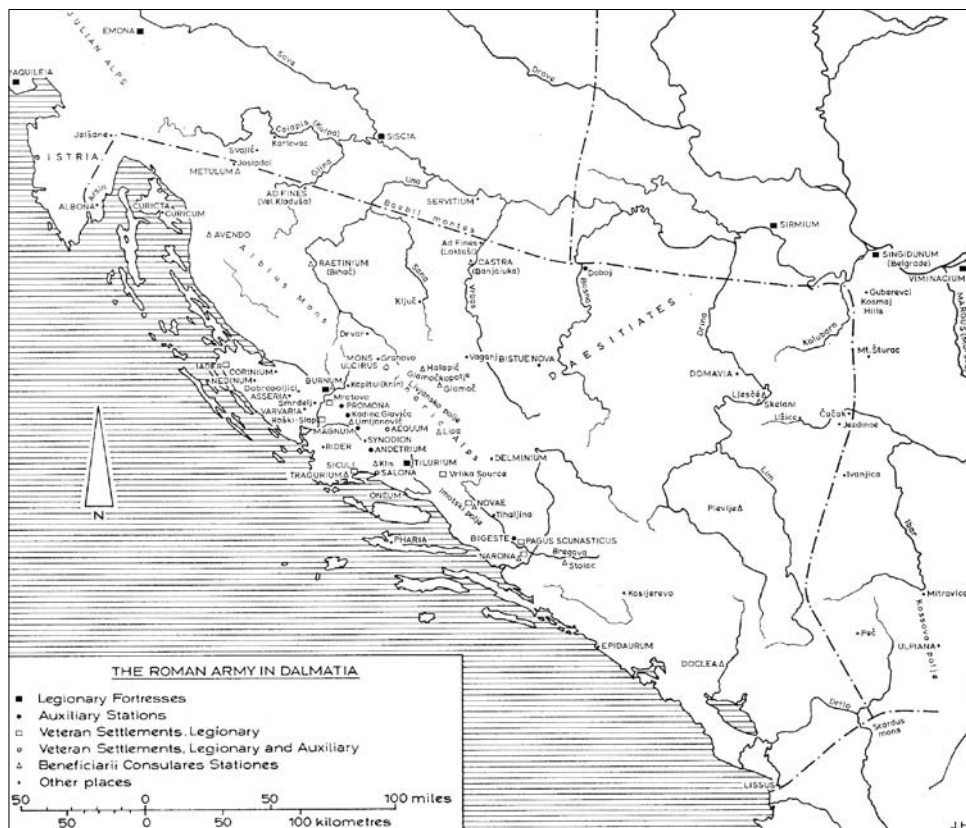
2 MILIĆ, 1994, 199.

3 MILIĆ, 1994, 199.

4 MILIĆ, 1994, 199.

Sl. 4.

Rimska vojska u provinciji Dalmaciji, prema: Wilkes 1969.

Lika je od tada postala dio rimske provincije Dalmacije, čije je središte, odnosno glavni grad bila Salona.

Japodski prostor opisan je u antičkim literarnim izvorima, a među najznačajnijim i najstarijim je geograf Strabon. On u svojem djelu *Geografija*, napisanom u 17 knjiga, donosi podatke i obavijesti o raznim narodima i područjima, pa je njegovo djelo enciklopedija tadašnjega zemljopisnog i povijesnog znanja. U IV. i VII. knjizi *Geografije* spominje i japodski prostor i Japode.⁵ Strabonov je tekst i odličan izvor u istraživanju načina na koji je antički čovjek mogao doživljavati prostor krških dolina, gustih šuma i visokih planina.⁶

Govoreći o načinu prehrane i poljoprivrednim kulturama, on govori također o siromaštvu ovog prostora, no istraživanja japodskih lokaliteta pokazuju drugačiju

⁵ Strab. IV, 6, 10; VII, 5, 4.

⁶ OLUJIĆ, 2007., 131.

sliku. Prema Olujiću, to je izrazito subjektivno mišljenje o antičkom doživljaju obilja i bogatstva.⁷ Apijan, rimski povjesničar, opisao je Oktavijanovo osvajanje Ilirika, ali i silovit otpor stanovnika Arupija (*Arupium*), najistaknutijeg japodskog središta.⁸ Apijan donosi bitne zemljopisne podatke o Japodima, iako piše sa stajališta vojne povijesti.

U djelu *Naturalis historia* Plinije Stariji također donosi važne podatke o Japodima, i to u poglavlju o Liburnima.⁹ Bitne zemljopisne podatke o Japodima donosi dok pripovijeda o borbama s Rimljanima, osim već spomenutog Apijana, i Dion Kasije.¹⁰

Antički pisci nakon Plinija ne slijede više u izlaganju etnografsko načelo, nego se njihova razmatranja kreću u geografskim i političko-administrativnim pojmovima i kategorijama kasnijih razdoblja.¹¹ To novo načelo u izlaganju prihvaća i grčki geograf Klaudije Ptolemej.¹²

Ptolemej je Japodiju smatrao dijelom Liburnije, vrlo vjerojatno zato jer su Japodi i liburnske općine bili u zajedničkom skardonskom konventu, koji je zasigurno postojao već tijekom 1. st. po Kr., dakle nedugo nakon vojnog uspjeha protiv Japoda.¹³

Ptolemej je japodska mjesta Τεδίαστον (Tedijast), Ἀρουκία (Arukija), Ἀρδῶτιον (Ardotij), Στουλπί (Stulpi), Κουρκοῦμ (Kurkum), Αὐσανκαλεῖ (Ausankali)¹⁴ svrstao u kopnene gradove Liburnije, a poslije je naveo i sve gradove primorske Liburnije od Albone do Skardone, dijeleći tako Ilirik na Liburniju i Dalmaciju.¹⁵ Valja napomenuti da je lokalitete Tedijast, Stulpi, Kurkum za sada teško identificirati.

Na Peutingerovoj karti (*Tabula Peutingeriana*) uočava se isto načelo.¹⁶

7 Dakako, možemo prihvatiti Olujićevo mišljenje, no Strabon je opisujući područja od Grčke do Španjolske, Egipta, Etiopije, Libije, Arabije, kaskaskog područja, Irana, Mezopotamije, Sirije, Palestine zacijelo upoznao bogatstvo i obilje pa mu se prostor koji su nastanili Japodi u usporedbi s drugim područjima učinio siromašnim.

8 *App. Illyr.* 16-21.

9 *Plin. N.H.* III, 21, 139-41.

10 *Cass. Dio* XX, 49, 34, 2; XXI, 49, 35-38; XXV, 51, 21, 5.

11 SUIĆ, 1975, 112.

12 *Ptol.* II, 16,5.

13 ČAČE, 1985, 65. Konvent (*conventus*) je udruženje rimskih građana naseljenih u gradove s drugim etničkim stanovništvom sa sjedištem u Skardoni (*Scardona*).

14 *Ptol.* II, 16, 6.

15 *Ptol.* II, 16,2.; SUIĆ, 1975, 113; MÜLLER, 1883, 313.; jelić, 1898, 540.; JELIĆ, 1900, 190-192.

16 *Tab. Peut.* IV, A1, B1.

Anonimni Ravenjanin u *Kozmografiji* antička mjesta starog japodskog etničkog prostora uklapa u Tarsatičku Liburniju (*Liburnia Tarsaticensis*).¹⁷

Rimska kolonizacija i s njome povezana urbanizacija provodile su se diljem Carstva na vrlo različitim etničkim, demografskim i kulturnim supstratima te političkim i gospodarskim okolnostima, pa tako i na području koje su nastanili Japodi.

Cijeli japodski prostor pripadao je provinciji Dalmaciji, koji je August nakon što je ugušen Batonov ustanak (6.-9. st. po Kr.) oduzeo Senatu i svrstao među carske provincije. Prvi njezin namjesnik postao je Publije Kornelije Dolabela (*legatus Augusti pro praetore*). Uklapanjem u rimski provincijski ustroj romanizacija japodskog područja se pojačala. Taj proces prije svega podrazumijeva vojni nadzor svih područja, izgradnju mreže puteva, novačenje lokalnog stanovništva za potrebe rimske vojske (što izaziva i bunt), širenje građanskog prava, razvoj lokalnog života preko mreže municipija, ekonomske kontakte i imigraciju romaniziranih stanovnika.¹⁸

Osvajanjem novih područja, Rim je odmah počeo graditi odgovarajuće komunikacije, koje su nove provincije povezivale s maticom i ostalim dijelovima Carstva. Riječ je o magistralama koje su odredile smjerove urbanizacije ovoga dijela Rimskog Carstva, a na kojima su se našli svi značajniji gradovi rimskog doba (sl. 5). Osim glavnih cesta, Rimljani su proširili mrežu vicinalnih cesta koje su slabije opremljene i uže, ali se trasiraju jednako kao i magistralne.

Uz ceste su podizane putne postaje koje se u izvorima različito nazivaju – *mansio*, *mutatio*, *statio*, *praetorium*, *palatium*, *civitas* i *vicus*.¹⁹ O njihovoj izgradnji nema mnogo sačuvanih podataka ni u pisanim izvorima ni na epigrafskim spomenicima. Koliko je putnih postaja bilo na našem području i kako su izgledale, također je prioritet naših istraživanja. O mreži antičkih puteva, koji se integriraju u tkivo provincijskog ustroja Carstva, najviše podataka donose izvori *Tabula Peutingeriana* i *Itinerarium Antonini*.²⁰

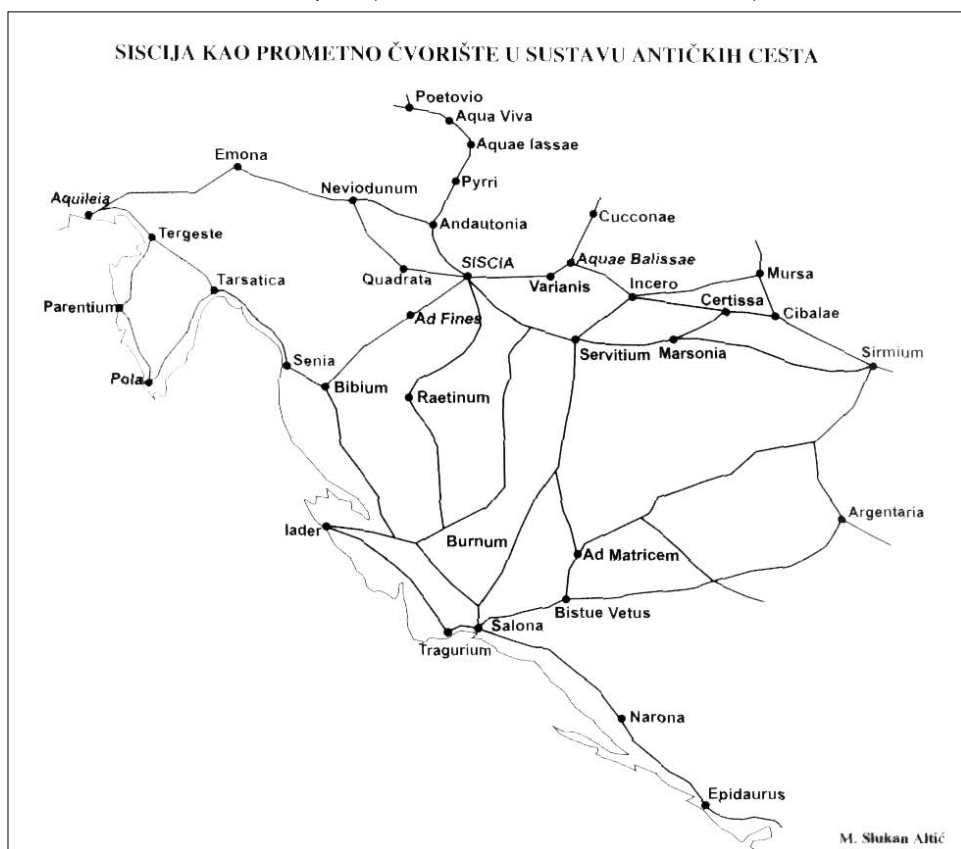
Na japodskom prostoru *Tabula* prikazuje sljedeće postaje: *Tarsatica* (Tarsatika, Rijeka) *XX SENIA* (Senj) *XX Auendone* (Avendona, antičko naselje u Hrvatskom polju, u podnožju gradine Crkvine u Kompolju) *X Arypio* (Aripij?²=Arupij, Prozor kod Otočca); *Tab. Peut.* IV, 2) *X*

17 *Anon. Rav.* IV, 22.

18 ALFÖLDY, 1990, 211-219.

19 KUBITSCHKE, 1928, 1231; GRENIER, 1934, 199-213; VASIĆ, MILOŠEVIĆ, 2000, 133-138.

20 *Tab. Peut.* 1976; *It. Ant.* 1848, 1916.

Epidotio (Epidocij, Kvarće kod Perušića?) *XVI Ancus* (anko, široka Kula?) *XV Ausancalione* (Auzankaliona, Lovinac ili Medak) *XVI Clambetis* (Klambete; Tab. Peut. IV, 3) i dalje prema Dalmaciji.²¹

Peutingerova karta prikazuje važnu rimsku komunikaciju, koja je pratila obalu od Tarsatike preko postaje *Ad Turres* i kod Senja skretala u unutrašnjost. U *Tabuli* su od Tarsatike do Senje ucrtana dva smjera. Jedan slijedi obalu, prolazi preko postaje *Ad Turres* (Crikvenica) i dolazi u Senju.²²

Drugi smjer prolazi zaleđem i najvjerojatnije ne ulazi u grad, nego dolazi iznad Senje, zaobilazeći strm i zavojit put koji se spušta do grada. Iz Siscije, kao važnog prometnog čvorišta, vodila je cesta preko japodskog prostora.

21 SUIĆ, 2003, 431-433.

22 LIPOVAC VRKLJAN, 2007; ŠKRIVANIĆ, 1974, 47; SUIĆ, 2003, 431-433.

Siscia – Ad Fines – Romula – Bibium – Arupium – Avendo – Senia.

U Žutoj Lokvi je vjerojatno bila manja putna postaja, prema Vekiću *statio*.²³ Rezultati sustavnog istraživanja antičkog lokaliteta u Žutoj Lokvi od 2000. do 2003. još nisu objavljeni, a pokretni arheološki materijal se obrađuje.

Itinerarium Antonini iz 3. st. po Kr. opisuje komunikaciju koja preko japodskog prostora ide prema Panoniji:

272	8	<i>Ab Aquileia per Liburniam</i>	
	9	Sisciam	mpm CCXIII sic
273	1	Fonte Timavi	mpm XII
	2	Avesica	mpm XII
	3	<i>Ad Malum</i>	<i>mpm XVIII</i>
	4	Ad Titulos	mpm XVII
	5	Tharsatico	mpm XVII
	6	Ad Turres	mpm XX
	7	Senia	mpm XX
274	1	Avendone	mpm XVIII
	2	Arupio	mpm X
	3	Bibium	mpm X
	4	Romula	mpm X
	5	Quadrata	mpm XIII
	6	Ad Fines	mpm XIII
	7	<i>Siscia</i>	<i>mpm XX</i> ²⁴

Itinerarium i *Tabula* uglavnom se poklapaju u imenima glavnih postaja sve do Arupija, a također po milijaciji, osim što *Tabula* za udaljenost između Senije i Avendone donosi 20, a *Itinerarium* 18 milja.²⁵ Radi se o neznatnom razilaženju. Cesta je, prema oba izvora, od Vratnika do Žute Lokve, preko Rapajinog Klanca, išla prema Avendoni (Kompolje), a dalje preko Švice do Arupija (Prozor).

Dva se itinerarija nakon Arupija razdvajaju. *Itinerarium Antonini* opisuje put prema Sisciji, spominjući postaje *Bibium* (Bibij, *Bivium*, Patsch ga smješta u Janjče na izvoru Gacke),²⁶ *Romula* (Romula, Patsch ju smješta u podnožje Kapele),²⁷ *Quadrata* (Kvadrata), *Ad Fines* (Na Granici, toponim odražava staru granicu između Japoda i Kolapijana, koja je išla obroncima Zrinske i Petrove gore;²⁸ i *Siscia* (Siscija, Sisak).²⁹

23 VEKIĆ, 1996, 35-40.

24 PARTHEY, PINDER, 1848, 129-130.

25 *Tab. Peut.* V, 2; *Itin. Ant.* 273, 7; 274, 1.

26 PATSCH, 1900, 30-31.

27 PATSCH, 1900, 31.

28 ZANINOVIĆ, 1986, 64.

29 *Itin. Ant.* 274, 2-7.

Sve postaje, osim Bivija, navodi *Tabula Peutingeriana*³⁰ i postavlja ih na trasu ceste od Emone prema Sisciji.³¹ Udaljenosti su također iste, osim između mjesta *Ad Fines* i Siscije, koja prema *Tabuli* iznosi 20 milja, a prema Antoninovu itinerariju milju više. *Tabula* prati rimski magistralni put od Akvileje prema Dalmaciji, koji je išao rubovima često plavnih krških polja, zavala i udolina. Pretpostavljamo da “od Arupija preko Janjča teče gornjim rubom Perušićkog i poslije Ličkog polja”, a taj su smjer slijedili i projektanti suvremene autoceste.

Carinski ured, ostaci ceste, prisutnost stranaca iz udaljenih dijelova Rimskog Carstva, samo su neki od iznimno važnih pokazatelja ovog prostora u gospodarskom, kulturnom i društvenom integriranju cijelog Ilirika u rimski provincijski sustav.³² Integracijski procesi vidljivi su već početkom 1. st. po Kr., gotovo odmah nakon pacifikacije ovog prostora, a nastavak su akulturacijskih, gospodarskih i političkih prožimanja, koja u kontinuitetu traju od ranijih vremena.

Mnogi aspekti i problemi života japodskog prostora u rimsko doba još su netaknuti te postaju primarni zadaci budućih istraživanja, npr. promišljanja društvenih promjena koje donosi rimska uprava i dr.

Rim je stoljećima izgrađivao sustav pravnih građanskih normi koje su široko obuhvaćale municipalni i komunalni sustav: to su forum, concialiabul, conventus i oppidum, do prefektura, kolonija i municipija. Tome valja dodati mnoge zajednice i naselja starosjedilaca, koji su postupno stjecali civitet (*civitates peregrinorum*), da bi poslije mnogi od njih bili izjednačeni u svojem municipalnom i pravnom statusu s ostalim rimskim gradskim zajednicama.

Kao kulturna pojava određene sredine, i grad se mora promatrati u uvjetima razvoja određene kulture, od njegove primitivne emancipacije iz kruga ostalih naselja nekog područja ili pak etničkog sklopa do njegova oblikovanja u tip naselja u danom kulturnom i vremenskom kontekstu.³³ To ujedno znači da i na proces postanka i razvoja grada utječu sve one povijesne silnice koje pokreću opći razvoj nekog društva.

Grad antike, antike u širem smislu, uglavnom je naselje centar.³⁴ No, ni u antici ne možemo govoriti o općoj jedno-

30 *Tab. Peut.* IV, 3-5.

31 PATSCH, 1990, 37.

32 OLUJIĆ, 2007, 208.

33 SUIĆ, 2003, 17.

34 SUIĆ, 1976, 11.

likosti gradova, bez obzira na njihovo postojanje i kulturno-etničko podrijetlo, na njihovo gospodarsko i društveno-političko značenje, na njihov izgled, veličinu i sl. U tom pogledu zaista je istinita misao povjesničara Apijana da “i gradovi imaju neku sudbinu kao i ljudi” (Μοῖρα δὲ τις καὶ πόλεων ἐστὶ ὥσπερ ἀνθρώπων).³⁵ Time je istaknuo i individualnost koju posjeduje svaki grad, jer u nekima od njih određeni su atributi, bilo formalni bilo sadržajni, više izraženi, pojedini pak manje, neke su opće značajke negdje više, negdje manje istaknute i sl. No, moguće je odrediti glavne zajedničke odlike antičkoga grada, njegove bitne sadržajne i formalne crte, bez kojih neko naselje ne može biti grad antičkoga svijeta. Rimsko kolonizacija i s njome povezana urbanizacija provodile su se diljem Carstva na vrlo različitim etničkim, demografskim i kulturnim supstratima te u različitim političkim i gospodarskim okolnostima.

Kada govorimo o antičkom graditeljskom naslijeđu, uglavnom mislimo na naslijeđe vezano za urbane prostore, odnosno gradove. No, pri tome nesvjesno zanemarujemo ili zaboravljamo graditeljsku baštinu nastalu u ruralnim prostorima, koja je također iznimno važna za proučavanje antičkog urbanizma, a time i kolonizacije.

Ruralna naselja u rimskoj terminologiji jesu *vicus* i *pagus*, *pagus* kao selo, *vicus* zaselak, odnosno dio pagusa. *Pagus* sa svojim stanovništvom – pagani – ostaje trajna suprotnost pojmu urbanoga.³⁶

Villa rustica, središte agrarne ekonomije rimskih posjednika, u početku još nije bila naselje u pravom smislu riječi, ali će se često u tom smjeru razvijati i izrast će u veće komplekse, u ranokršćansko doba i kao kultno središte većeg ruralnog prostora.

Autohtone *civitates* stjecale su rimsko građansko pravo, pa su i one usvojile rimske municipalne institucije. Zbog dodjeljivanja rimskog civiteta širem krugu peregrinskih zajednica, promijenila se i hijerarhija municipaliteta, i napokon se potpuno izgubila.

U prvom stoljeću Carstva kolonija stječe najveći ugled, a to je i razumljivo jer je sastavljena isključivo od rimskih građana, dok su neki municipiji bili pretežno peregrinskog, dakle autohtonog postanka. Takvi municipiji na čelu uprave imat će duovire, kao što ih imaju i kolonije. S druge strane istaknutiji municipiji traže da se izdignu na rang kolonije kako bi stekli veći ugled, pa nastaju “počasne” ili “titularne” kolonije. U našim krajevima takvih kolonija za sada nema. Nakon Karakalina edikta svi se

35 App. Alex., Syr. 58, 302.

36 SUIĆ, 2003, 56.

municipaliteti u tome pogledu izjednačavaju, bez obzira na osnovicu iz koje su se razvili. Svaki je od njih bio *res publica*.

Za proučavanje razvoja antičkih gradova i antičkog urbanizma od presudne su važnosti antički materijalni ostaci, spisi starijih pisaca, pregled starih katastarskih karata i planova, zračne snimke koje nam u postupku inspekcije i rekognosciranja mogu poslužiti za prepoznavanje i identifikaciju starih naselja.

Urbanizam antičkoga grada znači proučavati njegov život, a arheologija svojim sredstvima prati taj razvitak, datira nalaze, uočava i konstatira promjene gdje je moguće, registrira inovacije u urbanom sloju te pojave koje se manifestiraju izgradnjom, usponima i padovima, rušenjima i ponovnom izgradnjom, a utvrdit će preinake i dogradnje što se pojavljuju kao izraz novih ideja ili više sile.

Na smještaj grada i njegovu materijalizaciju utječu mnogi čimbenici u vezi s reljefom, hidrografijom, sastavom i kvalitetom zemljišta, klimom. Oni u biti utječu na opstanak i napredak grada. Uostalom, još je u Augustovo vrijeme Vitruvije³⁷ upozoravao kako treba izabrati položaj na kojem će se izgraditi grad, kako će se orijentirati njegove ulice, kako će se iskoristiti povoljni, a izbjeći nepovoljni klimatski čimbenici i sl.

Ostaci pokretnih i nepokretnih nalaza pokazuju da je autohtono stanovništvo postupno prihvaćalo nove civilizacijske stečevine. Arheološka istraživanja provedena u Lici obogatila su ranije oskudne spoznaje o materijalnoj kulturi starijeg i mlađeg željeznog doba na području na kojemu su nekad živjeli Japodi, a to su rezultati dobiveni iskopavanjem nekoliko japodskih nekropola u Kompolju i Prozoru.

Iako antički pisci pri spomenu japodskih mjesta koriste termin "grad", zacijelo ne u punom smislu antičkoga grada, još uvijek ne možemo donositi konačne zaključke o stupnju njihova urbanizma. Riječ je o istaknutijim naseljima, koja su vjerojatno imala neke protuurbane ili urbane značajke. Zacijelo su antički pisci u japodskim gradinama vidjeli antičke urbanističke kriterije, koje su veća japodska naselja vjerojatno i zadovoljavala. Japodska su naselja, prema sadašnjim istraživanjima, imala fortifikacije, ulogu sjedišta vlasti nad okolnim teritorijem, odvajanje javnog prostora, postojanje naseobinskih dominantni kao što su akropola, refugiji, gomile, zemljani humci i nekropole ravnih grobova, kulturna mjesta što govore o organiziranim naseljima prije dolaska Rimljana. Višestruki bedemi Metula,

37 Vitruv. *De arch.* 1899; Vitruvije 1999.

Arupija, gradine Veliki Obljaj u Gornjim Vrhovinama, Lipove glavice i drugih, i danas izgledaju impresivno, pa na temelju iznesenog možemo govoriti o protuurbanoj fazi razvoja japodskih naselja.

Na području Like u nizini, uza sjeverne padine Velikoga i Maloga Vitala, podno nekadašnje japodske gradine, podignut je rimski *Arupium* (Prozor), naselje stvoreno prema pravilima rimske gradogradnje.³⁸

Sl. 8.

Ara u stijeni ispod
Malog Vitla kod Prozora,
prema: Patsch 1900.

Mišljenja Patscha,³⁹ koji je, osim kraće topografsko-historijske rekonstrukcije, opisao antičke spomenike koje je vidio pri obilasku Like 1900. godine, Mommsena⁴⁰,

38 RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1974, 74-79; RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1975, 99-100; RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1975a: 241-243; RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1980, 101-105.

39 PATSCH, 1900; PATSCH, 1990.

40 MOMMSEN, 1873; MOMMSEN, 1875.; MOMMSEN, HIRSCHFELD, DOMASZEWSKI, 1902.

Veitha⁴¹ i dr., o ubikaciji Arupija potpuno se podudaraju s položajem *Arupiuma* na poznatim kartama, izvorima za antičku topografiju naših krajeva (*Itinerarium Antonini*, *Tabula Peutingeriana*). Zanimljivo je da dva istaknuta antička pisca u svojim djelima spominju Arupine. Vjerojatno je riječ o užem etničkom pojmu, o stanovnicima nešto šire regije kojoj je središte bio *Arupium*. Apijan, govoreći o Oktavijanovu zauzimanju Ilirika, kaže za Arupine da su najratoborniji među Japodima te da su pred Oktavijanovom vojskom pobjegli najprije iz sela u gradove, a zatim u šume. Tada je Oktavijan zauzeo te gradove, ali je pobijeđenim Arupinima poslije dopustio da se u njih nesmetano vrate.⁴² Arupine dva puta spominje i Strabon, a njihov grad Arupij navodi kao jedan od četiri japodska grada, koristeći za sve termin *pólis*.⁴³

Patscha su na ubikaciju Arupija u Prozoru, osim podataka iz spomenutih izvora, naveli ostaci antičke arhitekture za koje je pretpostavio da pripadaju gradskoj arhitekturi (sl. 6). Patsch je pobliže locirao areal staroga grada u nizini između Malog Vitala i zaseoka Čovića, gdje je već do njegova vremena nađeno mnogo keramičkih i ulomaka arhitekture koji su, čini se, pripadali nekom termalnom objektu.⁴⁴ Nažalost, Patsch nije proveo nikakva arheološka iskopavanja, no mnogi su ga spomenici, koji se još nalaze *in situ* isklesani u kamenu živcu, naveli na to da poveže podatke iz izvora sa situacijom na terenu.

Sl. 6.
Rimski natpis kao spolija u
novijoj gradnji u Prozoru.

41 VEITH, 1914., VEITH, 1924.

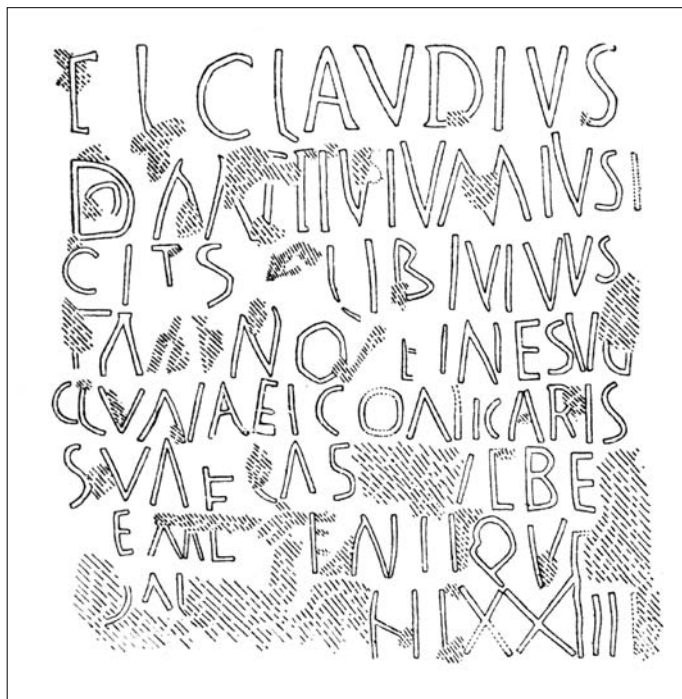
42 *App. Illyr. IV, 16.*

43 *Strab. IV, 6, 10; VII, 5, 4.*

44 PATSCH, 1900, 77.

Na Velikom Vitalu nađeni su krajem 19. st. ostaci fortifikacijske arhitekture, a tijekom 70-ih godina 20. st. bili su vidljivi razni arhitektonski ulomci, fragmenti rimske keramike i sl., pa se može pretpostaviti da se i na gradini život nastavio u rimsko vrijeme.⁴⁵ Istraživanja koja je vodio A. Rendić-Miočević otkrila su i pokretan arheološki materijal – fibule, ulomke keramike, brončani Galijenov novac, ulomak prstena, Constansov novac, rimsku keramiku, staklo, kockice mozaika, običnu zidnu i oslikanu žbuku, opeku, crijepove, željezne čavle.⁴⁶

Sl. 9.
Natpis u stijeni ispod
Velikog Vitla kod Prozora,
prema: Patsch 1900.

Otkriven je sklop različitih građevina s odgovarajućom infrastrukturom ulica, kanalizacije, vodovoda; u pojedinim su bogatijim kućama podovi bili ukrašeni mozaicima, zidovi freskama, a kroz pod je bio proveden sustav hipokausta.⁴⁷ Valja istaknuti da je *Arupium* stekao položaj rimskoga municipija.

Sliku života u rimsko doba u Gackome polju upotpunjuju i ostali spomenici – npr. spomenici uklesani u živoj

⁴⁵ RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1974, 76.

⁴⁶ RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1975, 99-100.; RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1976, 76-79.; RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1980, 101-105, 105-106.

⁴⁷ ŠARIĆ, 2006, 216-217.

stijeni. Riječ je o mitrejima – svetištima boga Mitre, kulta perzijskoga podrijetla iz 2. i 3. st. Prema sadašnjim saznanjima u Gackome polju je osobito štovan Mitra, božanstvo svjetlosti i stvaranja, čiji su kult u te krajeve donijeli rimski legionari unovačeni u istočnim provincijama Rimskoga Carstva.

Ovi spomenici, ali i manji rimski kamenolomi otkriveni na sjevernim obroncima Vitala, dokazuju razvijenu kamenorezačku djelatnost (sl. 7). Riječ je antičkom kamenolomu površinskoga tipa iz kojega su se vadili blokovi vapnenca, što pokazuje terasast izgled preostale stijene. U njemu su vrlo lijepo sačuvane brazde i rupe za klinove, koji su se upotrebljavali za vađenje blokova. Tik do kamenoloma, žrtvenik posvećen Jupiteru, ili možda čak Junoni, uklesan je u živoj stijeni ispod Malog Vitala, dok je na sjevernoj strani Velikoga Vitala uklesan natpis *Ti. Claudius Dom. ti[t]u[l]um...[fe]cit sibi vivus...a[n]no(rum)...et...coni(ugi) caris(simae) suae cas[t]ae be[n]eme[r]entique, q[u]ae [vix(it) a]n(nos) LXXIII*,⁴⁸ (sl. 8 i 9). Riječ je kvadratnoj niši s ostacima natpisa na kojem piše da je taj spomenik sebi i svojoj ženi za života podigao *Titus Claudius*.

Sl. 7.
Rimski kamenolom
na sjevernoj padini Vitla.

Čini se da je ovdje postojala radionica sarkofaga kojoj je bio potreban taj kamen.⁴⁹ Kamenolom se nalazi unutar antičkog naselja u Prozoru (*Arupium*), pa Šarić zaključuje da je nesumnjivo kamenom građom opskrbljivao provincijsko rimsko naselje u ovom dijelu Gackog polja. Ostaci kamenih tambura rimskih stupova, kameni pragovi i obrađeni tesanici te ostala kamena građa, uzidana djelomično i u današnje seoske kuće, živo govore o velikoj građevinskoj aktivnosti tog rimskog naselja, što potvrđuju rezultati sondažnih arheoloških istraživanja.⁵⁰

48 BRUNŠMID, 1901; PATSCH, 1990, 74-76.

49 CAMBI, 1975, 75-85.

50 ŠARIĆ, 1980, 115-121.

Pokraj Prozora (u starijoj literaturi pokraj Poduma) u skupini vapnenačkih stijena, koje mještani nazivaju "Oltari", nalazi se u prirodnoj niši Mitrino svetište (sl. 10). U središnjem dijelu niše, u plitkom reljefu, izrađen je lik, a uz njega je također u plitkom reljefu prikazan Mitra kako se lijevom nogom odupire o trbuh bika, a u desnoj drži nož koji prinosi bikovu vratu. Mitra je odjeven u frigijsko odijelo. Glava bika nije sačuvana. S lijeve i desne strane edikule su dadofori – Kautes i Kautopates.

Sl. 10.
Detalj mitreja iz Poduma.

Jedno od Mitrinih svetišta nalazi se i u Čovićima (sl. 11). Prirodna kamena niša iskorištena je i obrađena u obliku edikule u kojoj se vidi reljef u frigijskom odijelu. S lijeve strane uz rub edikule isklesan je u plitkom reljefu lik jednoga dadofora (bakljonoše), dok drugi nedostaje.

Sl. 11.
Mitrej iz Čovića.

Patsch u svojoj knjizi *Die Lika in römischen zeit* donosi i opisuje mnoge arheološke nalaze koji potječu iz Like, no ovdje ćemo spomenuti tek neke.

Iz Lovinca potječe urna izrađena od vapnenca s natpisnim poljem koje završava zabatom. U sredini zabata je rozeta, a na vrhu s lijeve i desne strane u kutovima nalaze se dupini. Urnu je podignuo za života Anije Rufin sebi i svojoj ženi Gratuli te Aeliju Skorpionu, umrlom sinu. Urna se nalazi u župnoj crkvi sv. Mihovila u Lovincu.

Iz Počitelja potječe također urna izrađena od vapnenca, a spominju se Aurelije Kvinto i njegova žena Flavija (sl. 12). Iznad natpisnog polja je zabat s rozetom te na vrhu s lijeve i desne strane po jedna rozeta.

Sl. 12.
Žara iz Počitelja,
prema: Patsch 1900.

Iz Lešća potječe dosta oštećena baza, koja je na gornjoj strani imala udubljenje za utore plinte carskoga kipa koji je bio postavljen na bazi. Natpis glasi: *Imp(eratori) Caesar(i)*

Sl. 13.
Baza od vapnenca
iz Lešća, prema: Patsch 1900.

Aug(usto) p(atri) p(atriciae) co(n)s(uli) V decreto decurionum (sl. 13). Važan je jer govori da je spomenik podignut odlukom dekuriona. Je li spomenik bio podignut Augustu, ili nekom kasnijem caru čije je ime možda izbrisano (*cuius nomen fortasse erasum sit*), kako drži Mommsen, za sada nije moguće točno utvrditi.

Urna iz Počitelja, kao i baza iz Lešća, nažalost su zagubljeni te se ne zna njihova lokacija kao ni da li još uopće postoje.

Mitrin reljef iz Sinca darovan je Arheološkom muzeju u Zagrebu (sl. 14), a prikazuje Mitru kako na uobičajen način ubija bika. Od životinja vidljivi su zmija i škorpion, dok gavaran stoji na Mitrinu ogrtaču. Kautes je objema rukama, neprekriženih nogu, podignuo veliku baklju, dok je iznad njega lik zaodjenutog Sola. Reljef prema Patschu dokazuje postojanje Mitrine općine u Sincu, a time i postojanje većeg rimskoga naselja.

Sl. 14.
Mitrin reljef iz Sinca,
prema: Patsch 1900.

Uz Arupij (*Arupium*), najbolje istražen rimski lokalitet u Gackome polju, poznato je još nekoliko važnih lokaliteta, npr. Crkvina u Kompolju, najvjerojatnije japodsko-rimski grad *Avendo*, Humac pokraj Brinja, najvjerojatnije japodsko-rimski *Monetium*, Viničica kod Josipdola, najvjerojatnije japodsko-rimski *Metulum*.⁵¹ Prema Brunšmidu, antičko naselje Metul tijekom 3. st. po Kr. služilo je kao beneficijarska postaja pripadnicima različitih legija iz Pannonije i donje Mezije. Domaszewski je također japodsku

51 BRUNŠMID, 1907, 91. Crkvina u Kompolju u starijoj se literaturi naziva Crkvina kod Brloga. Tijekom istraživanja u 19. st. Brlog je bio općina, kojoj je administrativno pripadala ta lokacija.

prijestolnicu Metul smjestio na područje Josipdola (Viničica).⁵² Mišljenja Brunšmida i Domaszewskog potvrdio je svojim preciznim razmatranjima Georg Veith, koji je prošao cijelim putem za koji je mislio da je njime prošla Oktavijanova vojska.⁵³ Veith je obišao moguća mjesta sukoba spomenuta u literarnim izvorima i zaključio da lokalitet Velika i Mala Viničica odgovara Apijanovom (Oktavijanovom) opisu Metula.⁵⁴

Jedan od akutnih problema na našem, pa tako i na području Like jest nedovoljna istraženost rimskih sela (*pagus*) i rimskih zaselaka (*vicus*), aglomeracija ruralnoga karaktera.⁵⁵

Valja spomenuti natpis pronađen na Vratniku⁵⁶, koji spominje mitrej (spelej) boga Mitre, što ga svojim troškom podiže Hermo (*Hermes*), rob Gaja Antonija Rufa, ravnatelja Pošte i zakupnika državne Carine *C. Antonius Rufus, praefectus vehiculorum et conductor publici portorii*.⁵⁷

U Senju se nalazio jedan od ureda (*stationes*) Iliričkog portorija, Carine – *Publicum portorii Illyrici*.⁵⁸ U blizini Žute Lokve i Vratnika autori spominju i ostatke rimske ceste.⁵⁹

Na temelju dosadašnjih saznanja o razvoju antičkih gradova i naselja, uočili smo da su svi imali svoj razvoj, određen položajem, kulturno-etničkim podrijetlom, gospodarskim i društveno-političkim značenjem, ali i svim povijesnim silnicama koje pokreću opći razvoj nekog društva. Nažalost, još nemamo dovoljno podataka o organizaciji prostora u japodskim naseljima. Nemamo ni dovoljno podataka o naseljima ruralnog tipa – *vici* i *pagi, villae rusticae*, postajama i dr., jer njihov raster, raspored nastambi te međusobne odnose mogu otkriti tek nova sustavna istraživanja.

Lika je prostor od vitalne važnosti i danas i u rimsko doba, a povezuje sjever (Panonija) i jug (Dalmacija). Nažalost, antički lokaliteti bili su zapostavljeni, iako su pomaci vidljivi, izuzevši antičku putnu postaju. Do danas nije sustavno otkopan u cjelosti nijedan antički lokalitet, a nisu provedena ni opsežnija sustavna arheološka sondiranja.⁶⁰

52 DOMASZEWSKI, 1902, 161, bilj. 26.

53 VEITH, 1914, 29.

54 OLUJIĆ, 2007, 125, bilj. 88.

55 CAMBI, 2002, 61. SUIĆ, 2003, 56.

56 LJUBIĆ, 1892, 1-3; PATSCH, 1900, 93-95; 1990, 86-88

57 *CIL III* 13283; LJUBIĆ, 1892, 1-3; PATSCH, 1900a, 93-95; BRUNŠMID, 1898, 189-190.

58 SUIĆ, 2003, 156; GLAVIČIĆ, 1994, 54.

59 LJUBIĆ, 1892, 1-2; BRUNŠMID, 1898, 188-189; PATSCH, 1900a, 93,94; PATSCH, 1990, 86-88.

60 Nažalost, rezultati arheoloških istraživanja još nisu objavljeni.

- Anonimni Ravenjanin: *Anonymus Ravennas, Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica*, M. Pinder – G. Parthey, F. Nicolaus, Berlin, 1860.
- Antoninov Itinerarij* (Itinerarium Antonini Augusti), 1848, Itinerarium Antonini Augusti et Hierosolymitanvm, Parthey, G., Pinder, M., Berlin, F. Nicolai.
- Antoninov Itinerarij* (Itinerarium Antonini Augusti), 1916, Itineraria romana. Römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana dargestellt von..., LIV-LXVII, Miller Konrad, Stuttgart, Strecker und Schröder, 413-492.
- Apijan: *Appiani Historia Romana* I, P. Viereck – A.g. Roos – E. Gaba, Teubner, Leipzig, 1962.
- Apijan: *Appiani Historia Romana/Appian's Roman History*, The Loeb Classical Library (prijevod: H. White), London – Cambridge, 1962.
- Dion Kasije: *Cassii Dionis Cocceiani, Historiarum romanarum quae supersunt*, II, U. Ph. Boissvain, Weidmann, Berlin, 1955².
- Dion Kasije: *Dio's Roman History*, The Loeb Classical Library (prijevod: E. Cary), London – Cambridge, 1969.
- Peutingerova karta: *Tabula Peutingeriana (Codex Vindobonensis 324)*, Komentar: E. Weber, Akademische druck u. Verlagsanstalt, Graz, 1976.
- Plinije Stariji: *Plinii Secundi, Naturalis Historia*, C. Mayhoff, Teubner, Leipzig, 1906.
- Ptolemej: *Claudii Ptolemaei Geographia* vol. I., C. Müller, Didot, Paris, 1883.
- Ptolemej: *Claudii Ptolemaei Geographia*, (tom I-III), C. F. A. Nobbe, Holtze, Leipzig, 1887-1898.
- Strabon: *Strabo, Geographica*, Lipsiae, 1903.
- Strabon: *Strabonis Geographica*, Strabo's Geography, The Loeb Classical Libraray (prijevod: H. L. Jones), London – Cambridge, 1966.
- Vitruvije: *Vitruvii, De architectura Libri decem*, V. Rose, Leipzig 1899.
- Vitruvije: *Vitruvii, De architectura Libri decem*, The Loeb Classical Library (prijevod: G. Granger), London, 1970.
- Vitruvije, *Deset knjiga o arhitekturi*, M. Lopac – V. Bedenko, Golden marketing i Institut građevinarstva Hrvatske, Zagreb, 1999.

- ALFÖLDY, G. (1990), "La romanizzazione dell'area interna della Dalmazia", *La Venetia nell'area padano-danubiana. Le vie di comunicazione*, Convegno internazionale, Venezia, 6-10 aprile 1988, Venetia, Giunta regionale del Veneto – CEDAM, 211-219.
- BRUNŠMID, J. (1898), "Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije II., *Dalmatia*", *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva n.s.* 3, Zagreb, 149-190.
- BRUNŠMID, J. (1901), "Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije IV., *Dalmatia*", *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva n.s.* 5, Zagreb, 87-120.
- BRUNŠMID, J. (1907), "Kameni spomenici hrvatskoga Narodnoga muzeja u Zagrebu (Nastavak)", *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva n.s.* 9, Zagreb, 81-184.
- CAMBI, N. (1975), "Antički sarkofazi iz Like", *Arheološka problematika Like*, znanstveni skup Otočac 22-24. IX. 1974., (ur. Ž. Rapanić), Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 1, Split, 75-83.
- CAMBI, N. (2002), *Antika*. Naklada Ljevak, Zagreb.
- ČAČE, S. (1985), *Liburnija od 4. do 1. stoljeća p.n.e.*, doktorska disertacija, Zadar.
- DOMASZEWSKI, A. (1902), "Die Beneficiarierposten und die römischen Strassennetze", *Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte und Kunst* XXI, Trier, 158-211.
- GLAVIČIĆ, M. (1994), "Značenje Senije tijekom antike", *Senjski zbornik* 21, Senj, 41-58.
- GRENIER, A. (1934), *L'archéologie du sol; les routes*. Manuel d'archéologie Gallo-romaine VI/2, Paris.
- JELIĆ, L. (1898), "Najstariji kartografski spomenik o rimskoj provinciji Dalmaciji", *Glasnik zemaljskog muzeja u Sarajevu* X, Sarajevo 227-246; 532-560.
- JELIĆ, L. (1900), "Das älteste kartographische Denkmal über die römische Provinz Dalmatien", *Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Herzegowina*, 7, Wien, 167-214.
- KUBITSCHKE, W. (1928), s.v. mansio. Pauly Wissowa Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, XIV/1, 1231-1252.
- LIPOVAC VRKLJAN, G. (2007), *Ad Turres, Crikvenica, keramičarska radionica Seksta Metilija Maksima*, Grad Crikvenica, Crikvenica.
- LJUBIĆ, Š. (1892), "Rimski natpisi otkriti tečajem god. 1891. u Hrvatskoj", *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva* XIV, Zagreb, 1-4.
- MILIĆ, B. (1994), *Razvoj grada kroz stoljeća*, I. Prapovijest – Antika, Školska knjiga, Zagreb.

- MOMMSEN, Th. (1873), *Corpus inscriptionum Latinarum*, Vol. III. Inscriptiones Asiae, provinciarum Europae Graecarum, Illyrici latinae. Consilio et auctoritate Accademiae Litterarum Regiae Borussicae, Berolini, Apud Georgium Reimerum, 2° XXXIV.
- MOMMSEN, Th. (1875), *Additamenta ad vol. III Orientis et Illyrici*, Ephem. Epigr. CIL suppl., 2, 327-358, 406-418.
- MOMMSEN, Th. – HIRSCHFELD, O. – DOMASZEWSKI, A. (1902), *Corpus inscriptionum Latinarum*, Vol. III. Inscriptionum Orientis et Illyrici Latinarum Supplementum, Berolini, Apud Georgium Reimerum, 2°.
- MÜLLER, K. (1855), *Geographi Graeci Minores* I, Paris, A. Firmin Didot.
- OLUJIĆ, B. (2007), *Povijest Japoda*. Srednja Europa, Zagreb.
- PATSCH, K. (1900), *Die Lika in römischen zeit*, Wien, Alfred Hölder.
- PATSCH, K. (1990), *Lika u rimsko doba* (prev. Z. Derossi), Gospić.
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ, A. (1974), "Prozor, Otočac, Lika – antički Arupium". *Arheološki pregled* 16, Beograd, 74-79.
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ, A. (1975), "Prozor (Arupium) Lika – sondažni radovi na antičkom lokalitetu". *Arheološki pregled* 17, Beograd, 99-100.
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ, A. (1975a), "Istraživanja antičkog naselja kod Prozora u Lici (Arupium)", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 9, Zagreb, 241-243.
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ, A. (1976), "Prozor (Arupium) u Lici – sondažni radovi na antičkom lokalitetu", *Arheološki pregled* 18, Beograd, 76-79.
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ, A. (1980), "Prozor, Otočac, Lika – antički Arupium". *Arheološki pregled* 21, Beograd, 101-105.
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ, A. (1980), "Prozor, Otočac, Lika – antički kamenolom", *Arheološki pregled* 21, Beograd, 105-106.
- SATELITSKI ATLAS HRVATSKE (2001), Naklada Ljevak i Gisdata, Zagreb 2001.
- SLUKAN ALTIĆ, M. (2004), *Povijesni atlas gradova. II. svezak Sisak*, Zagreb.
- SUIĆ, M. (1975), "Nekoliko pitanja u vezi s antičkim Japodima", *Arheološka problematika Like*, znanstveni skup Otočac 22-24. IX. 1974., (ur. Ž. Rapanić), Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 1, Split, 109-117.
- SUIĆ, M. (1976), *Antički grad na istočnom Jadranu*. Zagreb, Liber, Centar za povijesne znanosti Odjel za arheologiju.
- SUIĆ, M. (2003), *Antički grad na istočnom Jadranu*. Zagreb, Golden marketing - Tehnička knjiga, Institut za arheologiju (2°).
- ŠARIĆ, I. (1980), "Antički kamenolom u Prozoru (Tehnologija vađenja kamena)", *Materijali. Tehnike i strukture predantičkog i antičkog graditeljstva na istočnom jadranskom prostoru*, Zagreb, 115-123.

- ŠARIĆ, I. (2006), "Prozor – antika" u: Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta. Durman, A. (ur.), Zagreb, 216-217.
- ŠKRIVANIĆ, G. (1974), "Jugoslovenske zemlje na Pojtingerovoj karti", *Monumenta cartographica Jugoslaviae. I. (antičke karte)* (ur. G. Škrivanić), Beograd, Historijski institut, posebna izdanja 1., 33-55.
- VASIĆ, M. i MILOŠEVIĆ, G. (2000), *Mansio Idimum: rimska poštanska i putna stanica kod Medvede*. Beograd, Arheološki institut.
- VEITH, G. (1914), *Die Feldzüge des C. Iulius Caesar Octavianus in Illyrien in den Jahren 35-33 v. Chr.*, Schriften der Balkankommission VII, Wien.
- VEITH, G. (1924), "Metulum und Fluvius Frigidus", *Jahresheften des Österreichischen archäologischen Institutes*, XXI-XXII, 479-494.
- VEKIĆ, A. (1996), "Zaštitno arheološko istraživanje u Žutoj Lokvi", *Senjski zbornik* 23, Senj, 35-40.
- WILKES, J. J. (1969), *Dalmatia*, Routledge & Kegan, London.
- ZANINOVIĆ, M. (1986), "Pojava antike u središnjoj Hrvatskoj", *Arheološka istraživanja na karlovačkom i sisačkom području*, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 10, Zagreb, 59-67.

RIMSKO OSVAJANJE LIKE

Ključne riječi: Rimljani, Lika.

Rim je stoljećima izgrađivao sustav pravnih građanskih normi, koje su široko obuhvaćale municipalni i komunalni sustav: to su forum, conciliabul, conventus i oppidum, do prefektura, kolonija i municipija. Tome valja dodati mnoge zajednice i naselja starosjedilaca, koji su postupno stjecali civitet (*civitates peregrinorum*), da bi poslije mnoga od njih bila izjednačena u svojem municipalnom i pravnom statusu s ostalim rimskim gradskim zajednicama. Rimska kolonizacija i s njome povezana urbanizacija provodile su se diljem Carstva na vrlo različitim etničkim, demografskim i kulturnim supstratima te u različitim političkim i gospodarskim uvjetima.

Liku su Rimljani osvajali u prvoj polovici 2. st. pr. Kr. U završnom i konačnom osvajanju japodskih krajeva 35. godine pr. Kr. značajnu i istaknutu ulogu imao je Oktavijan, budući prvi rimski car August. Kada je slomljen otpor Japoda te uspostavom *pax Romana*, započinje postupna romanizacija, a s njom i urbanizacija Like. Od tada je Lika postala dio rimske provincije Dalmacije. Apijan, rimski povjesničar, opisao je Oktavijanovo osvajanje Ilirika, ali i silovit otpor stanovnika *Arupiuma*, najistaknutijeg japodskoga središta.

Uz *Arupium*, najbolje istraženi rimski lokalitet u Gackome polju, poznato je još nekoliko važnih lokaliteta kao što su Crkvina kraj Brloga, najvjerojatnije japodsko-rimski grad *Avendo*, Humac kraj Brinja, najvjerojatnije japodsko-rimski *Monetium*.

Lika je prostor od vitalne važnosti i danas i u rimsko doba, a povezuje sjever (Panonija) i jug (Dalmacija).

THE ROMAN CONQUEST OF THE LIKA REGION

Keywords: Romans, Lika.

For centuries Rome had been building a system of legal civic norms, which encompassed a wide spectrum of municipal and communal systems: from the *fora*, *conciliabula*, *conventi* and *oppida* to *prefecturae*, *coloniae* and *municipia*. To this one should also add numerous communities and settlements of the indigenous population, which gradually acquired civic rights (*civitates peregrinorum*), and many of whom were later equalized in their municipal and legal status with the other Roman citizen communities. The Roman colonization and the urban planning that was connected with it developed throughout the Empire on quite diverse ethnic, demographic and cultural substrates and in diverse political and economic circumstances.

The Roman conquest of the Lika region is dated to the first half of the 2nd cent. B.C. In the final and concluding conquest of the Iapodian territories in 35 B.C. a significant and prominent role was played by Octavian, subsequently the first Roman Emperor Augustus. The gradual romanization and together with it also the urban planning in Lika started following the quelling of the Iapodian resistance and the establishment of the *pax Romana*. From then on the Lika region became a part of the Roman province of Dalmatia. The Roman historian Appian described Octavian's conquest of Illyricum, but also the bitter resistance of the inhabitants of *Arupium*, the most prominent Iapodian centre.

In addition to *Arupium*, the most properly investigated Roman site in the Gacko Polje Plain, several other important sites are known, such as Crkvina near Brlog, in all probability the Iapodian-Roman town of *Avendo*, and Humac near Brinje, most probably the Roman *Monetium*.

The Lika region, as a link between the north (Pannonia) and the south (Dalmatia) is a zone of vital importance today, as it had been in the Roman times.